

Yazar/Author

Yasemin DOMAÇ YAŞAR*

Makale Adı/Article Name

Türkiye'de Coğrafi İşaret Sistemi: Iğdır Kayısı Örneği

Geographical Indication System in Turkey: The Case of Iğdır Apricot

ÖZ

Türkiye'de coğrafi işaretlerle ilgili yasal düzenleme, 1995 yılında yürürlüğe giren 555 sayılı "Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" (555 sayılı KHK) ile yapılmıştır. 1995- 2016 yılları arasında etkinliğini sürdüren KHK'nın ardından 2017 yılında, 6769 sayılı "Sınai Mülkiyet Kanunu" (6769 sayılı SMK) uygulamaya konmuştur. İlgili kanun kapsamında coğrafi işaretler, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş ürünü gösteren işarettir ifadesiyle tanımlanmıştır. Buna göre coğrafi işaret tescili, meydana geldiği yöreyle özdeşleşmiş ve ayırt edici belli başlı özellikleri taşıyan ürünlere verilmektedir. Yerel ve kültürel mirasın korunması açısından büyük bir öneme sahip olan coğrafi işaretler, ürünlerin güvenilirliğini artırmaktadır. Bu durum tüketicinin tercihini etkileyerek ürünlerin satışını yükseltip pazar payını genişletmektedir. Bu çalışmada, son 25 yıldır Türkiye gündeminde önemli bir yer işgal eden coğrafi işaretler sistemi tanıtılmakta ve 17.09.2018 tarihinde menşe adıyla tescil edilen Iğdır kayısı ele alınmaktadır. Nitelik çalışmada, coğrafi işaret korumasının temel dinamikleri olan; ürünün tanımı ve ayırt edici özellikleri, coğrafi sınırı ve ürün- coğrafi alan ilişkisi, ürünün yetiştirme tekniği ile denetimi konuları incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi işaretler, Iğdır kayısı, Kültürel miras, Tescil, Geleneksel bilgi.

ABSTRACT

The legal regulation on geographical indications in Turkey was made with the "Decree Law No. 555 on the Protection of Geographical Indications" (Decree Law No. 555), which entered into force in 1995. After the Decree Law which continued its effectiveness between 1995 and 2016, the "Industrial Property Law" numbered 6769 (SMK No. 6769) was put into effect in 2017. In this law, Geographical indications are defined with the expression, a sign indicating the product identified with the territory, area, region or country of Origin in terms of a distinctive quality, reputation or other characteristics. According to this, Geographical indication registration is given to Products that are identified with the region in which they occur and that have certain distinctive features. Geographical indications which are of great importance for the Protection of local and cultural heritage, increase the reliability of products. This situation affects the consumer preference, increases the sales of the Products and expands the market share. In this study, the geographical indication system, which has an important place in Turkey's agenda for the last years is introduced and Iğdır apricot which was registered with the Protected Designation of Origin on 17.09.2018. As a matter of fact in the study, the basic dynamics of geographical indication protection; description and distinguishing features of the product, geographical boundary and the product – geographical area relationship, the cultivation technique and audit of the product are examined.

Keywords: Geographical indications, Iğdır apricot, Cultural heritage, Registration, Traditional knowledge.

Giriş

Türkiye, doğal kaynaklar bakımından oldukça zengin bir ekosisteme sahiptir. Bu zenginliğinin bir sonucu olarak çok çeşitli ürünlere ev sahipliği yapmaktadır. Doğal ve beşeri kaynaklı faktörlerin bir araya gelmesiyle oluşan bu ürünler, yerel ve bölgesel özgünlükleriyle dikkat çekmektedir. Son yıllarda hızlı bir gelişim gösteren coğrafi işaretler, bu ürünlerin küresel pazara açılarak tanınmasını sağlamaktadır.

Coğrafi işaret, tüketiciler için ürünün kaynağını, ayırt edici özelliklerini ve ürünün bu özellikleri ile coğrafi alanı arasındaki bağlantıyı gösteren ve garanti eden kalite işareti olarak tanımlanmaktadır. Coğrafi işaretler; kalitesi, gelenekselliği, bağlı olduğu yöreden elde edilen hammaddesi ile belli bir üne kavuşmuş ürünlerin korunmasını sağlamaktadır (Türk Patent ve Marka Kurumu, [TÜRKPATENT], 2022a). Ürünlerin kalitesini ve ününü koruyarak orijinal bir kimlik kazanmasını sağlayan coğrafi işaretler (Çağatay, 2021: 254), bu kimlik vasıtasıyla tüketicide güven algısı yaratmaktadır. Sahte ve benzer ürünlere karşı üreticinin haklarını korurken tüketicinin de aldatılmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Bunların dışında istihdam ve gelir yaratarak sürdürülebilir kırsal kalkınmayı destekler, kırsal nüfusu yerinde tutar, doğal kaynakları, çevreyi ve tarımsal üretimin çeşitliliğini korur ve gastronomi ile turizmi geliştirirler (Tekelioğlu, 2021a: 8). Bu sayede markalaşan ürünler hem üreticisine hem de ülkesine ekonomik kazanç getirerek katma değer oluştururlar. Günümüzde kültür ekonomisi ve endüstrileri, ülkelerin sürdürülebilir ekonomik kalkınmalarının sağlanmasına büyük oranda katkı sunmaktadır (Özdemir, 2012: 17). Coğrafi işaretlerle kültürel değerlerin yaşatılması, korunması ve pazarlanması mümkündür. Bu sebeple coğrafi işaretler, kültürün ekonomik kazanca dönüştüğü toplumlarda önemli bir yer işgal etmektedir. Coğrafi işaretli ürünlerin varlığı, tesbiti ve tescili özellikle küreselleşmeyle birlikte tek tipleşen dünyada, yerel ve geleneksel olanı desteklemektedir. Kültürel miras niteliğindeki bu ürünlerin oluşumunu sağlayan geleneksel bilgi ve deneyimleri gelecek kuşaklara aktarmaya yardımcı olmaktadır.

Coğrafi işaretlerin, son dönemde hızlı bir şekilde yayılması, tescil konusunda birçok kentin birbiriyle yarışmasına neden olmuştur. Kentler, kendi yöreleriyle özdeşleşmiş, geçmişi uzun yıllara dayanan, özgün ürünlerini tescil ettirerek bilinirliğinin artmasını istemektedir. Kültürel imgeler olarak her yörenin yerel, ulusal, bölgesel veya uluslararası hale gelmiş yani meşhurlaşmış halk bilimsel ürün ve gösterimleri bulunmaktadır. Bu imgelerin temel işlevleri, yörenin ticari, kültürel ve turistik hareketliliğine katkı sağlamalarıdır (Oğuz, 2013: 77, 78). Bu bağlamda İğdır kayısı da kendine has şekli, tadı ve aromasıyla benzeri olan çeşitlerinden ayrılmasıyla İğdır'ın imgesi haline gelmiştir. Nitekim adına festival yapılması, hasat öncesi ve sonu şenlikler düzenlenip konserler verilmesi, Kayısı Cup adıyla spor müsabakalarının düzenlenmesi kayısının İğdır'la özdeşleştiğini göstermektedir. İğdır'da kayısının, yerel mutfak kültürüyle etkileşim içinde olduğu da görülmektedir. Örneğin, genellikle düğünlerde yapılan kayısı pilav, kuru kayısıdan hazırlanan kaysafa tatlısı, kayısı kavurması, kayısının reçeli, marmelatı, kompostosu, çayı ve pestili bunlardan birkaçını oluşturmaktadır. Sadece meyvesinin değil yaprağının, çekirdeğinin, çiçeğinin ve yağının bazı işlemlerden geçirildikten sonra arpacık, sarılık, kabızlık ve boğaz ağrısı gibi hastalıkları tedavi etmede de kullanıldığı bilinmektedir (Aladağ, 2021: 56, 59 ve 73). Dolayısıyla İğdır'da kayısı yöre insanı tarafından hayatın birçok alanında kullanılmış gündelik hayatın bir parçası olmuştur. Yörenin hem ticari hem kültürel dinamiklerini etkilemiş hem de aldığı coğrafi işaret tesciliyle kent için önemli bir ekonomik gelir kaynağı haline gelmiştir.

01.11.2017 tarihinde İğdır Üniversitesinin katkılarıyla İğdır Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Türk Patent ve Marka Kurumu'na başvurusu yapılan İğdır kayısı, işlenmiş ve işlenmemiş meyve

ve sebzeler ile mantarlar ürün grubunda, 17.09.2018 tarihinde menşe adıyla tescillenmiştir. Coğrafi işaret tescili alarak koruma altına alınmasıyla hem iç pazarını hem de dış pazarını genişleten Iğdır kayısı, başta çevre iller olmak üzere Erzurum, Ağrı, Kars, Van, İstanbul, Ankara, Bursa, Antalya, İzmir ve Trabzon gibi şehirlere gönderilirken dış pazar da ise Azerbaycan, Nahçıvan, Ukrayna ve Rusya’ya ihraç edilmektedir.

Iğdır kayısının yetiştirildiği coğrafi alan, Iğdır ile Kars’ın Kağızman ilçesidir (Aras Nehri Havzası). Bu bölgelerde yetişen kayısılar, Türkiye toplam kayısı üretiminin %6,37’sini oluşturmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, [TÜİK], 2022a). Türkiye’nin önemli sofralık kayısı üretim merkezlerinden biri olan Iğdır, kayısı tarımının yoğun bir şekilde yapıldığı bir yerdir. Iğdır ilinde, kayısı üretim alanlarında yetiştirilen hakim çeşit Şalak ’tır. Yani Iğdır kayısıyla kastedilen çoğunlukla Şalak kayısı türüdür. Bu türün en önemli özelliği, Türkiye’de yetiştirilen diğer kayısı türlerine göre iri olması ve ağaç başına alınan verimin yüksek olmasıdır. Iğdır ili, Doğu Anadolu bölgesinde bulunmasının ve bölgede hakim olan sert karasal iklimin aksine ılıman iklim özelliğine sahip olmasıyla kayısının yetişmesine imkan vermektedir. Bunun yanında Iğdır Ovası’nı besleyen Aras Nehri de kayısının yetişmesinde büyük bir etkiye sahiptir.

25 yıldır Türkiye gündeminde yer alan coğrafi işaretler, işlevlerinin önemi bakımından daha fazla çalışılmayı hak etmektedir. Bu çalışmanın amacı, Iğdır kayısı örneğinde Türkiye’de coğrafi işaretler konusunu okuyucusuna tanıtmaktır.

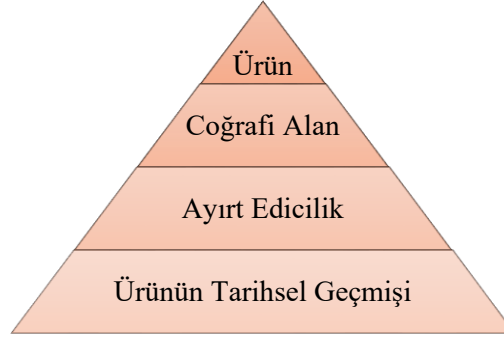
1. Coğrafi İşaret Kavramı ve Kapsamı

Coğrafi işaretler, bir ürünün belirli bir ülke, bölge veya yöreye ait olduğunu belirten ve ürünün üretim yöntemini garanti altına alarak tüketicileri ürünün kökeni konusunda bilgilendiren kalite işaretleridir. Üretildikleri coğrafyanın doğal ve beşerî kaynaklarından beslenerek oluşan bu ürünler, özgünlükleri sayesinde benzerlerinden ayrılır hem ulusal hem de uluslararası düzeyde tanınarak ülke ekonomisine katkı sunmasının yanında kırsal kalkınmayı da desteklerler.

Türkiye’de coğrafi işaretlere ait kavramların tanımlandığı 10 Ocak 2017 tarihli 6769 sayılı “Sınai Mülkiyet Kanunu”nun 34. maddesinde coğrafi işaretler, “belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş ürünü gösteren işarettir” (6769 sayılı SMK, madde 34.1) ifadesiyle tanımlanmaktadır. Buna göre coğrafi işaretler, ayırt edici belli başlı özelliklere sahip ve bu özellikleriyle bağlı buldukları coğrafyayı temsil eden ürünlere verilen işaretlerdir.

“Coğrafi işaret” ismi ürünlerin temel karakteristiğini coğrafi şartların belirlemesi ve ürünün kökeniyle arasında olan bağlantıdan dolayı kullanılmaktadır. Coğrafi köken yer olarak bir köy ya da kasaba, bir bölge ya da ülke olabilmektedir (Tekelioğlu, 2019: 50). Bugün baklava, leblebi, pastırma denildiğinde akla ilk gelen şehirler Gaziantep, Çorum ve Kayseri olmaktadır. Bu durum ürünün ünü ile coğrafi yerin ünü arasında bir bağlantı olduğunu göstermektedir (Coşkun, 2001: 5). Öte yandan bir ürün coğrafi yer adı barındırsın veya barındırmasın mutlaka belirli bir coğrafi ad ile anılması zorunlu değildir (Tepe, 2008: 8). Yani ürünün adı, üretildiği coğrafi yerin adını taşımak zorunda değildir. Örnek olarak Şırnak Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü tarafından 06.09.2017 tarihinde TÜRK PATENT’e başvurusu yapılan ve 22.12.2017 tarihinde tescil edilerek coğrafi işaret koruması altına alınan “Şımşıpe” verilebilir. Şırnak ile özdeşleşmiş, tarihi çok eskilere dayanan karışık bir dolma ve sarma yemeği olan Şımşıpe (Coğrafi İşaretler Portalı, [CİP], 2022a), coğrafi bir yer adı değildir ama bu, ürünün köklerinin belirli bir coğrafyadan gelmediğini ya da o coğrafyayla bağdaşmadığını göstermez. Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise, belirli bir ürüne sahip olan her yörenin coğrafi işarete kaynaklık edemeyecek olmasıdır. İşaretin verilebilmesi için bazı temel unsurlara ihtiyaç vardır (Tepe, 2008:

7). Bu temel unsurlar coğrafi işaretlemede belirleyici rol oynamaktadır. Dört başlık altında incelenen bu unsurlar; ürün, coğrafi alan, ayırt edicilik ve ürünün tarihsel geçmişi başlıklarından oluşmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Coğrafi İşaretlerin Unsurları

Coğrafi işaretlemenin yapılabilmesi için bir ürün olmalıdır. Bu ürün ya da ürünler 6769 sayılı SMK'da beş kategoriye ayrılmıştır. Kanunda belirtilen tanımlara ve şartlara uygun olması koşuluyla gıda, tarım, maden, el sanatları ürünleri ve sanayi ürünleri coğrafi işaretler korumasından faydalanabilmektedir (madde 33.1). Tescil edilmeyecek adlar ise bitki tür ve çeşitleri ile hayvan ırkları olarak belirtilmiştir (madde 35.1/c).

Ürünlerin oluşumunu sağlayan en belirgin iki özellik, üretildikleri coğrafi yerin doğal koşulları ve geçmişten bugüne paylaşılarak aktarılan geleneksel bilgi sayesinde oluşan üretim gelenek ve yöntemleridir. Ürünlerin tadını, aromasını dolayısıyla kalitesini belirleyen coğrafi alan olgusu doğal ve beşerî kaynaklı iki faktörden etkilenmektedir. Doğal faktörler coğrafi alanda hâkim olan yükselti, bitki örtüsü, su kaynakları, toprak yapısı ve iklim koşullarıdır. Bu koşullar özgün gıda ve tarım ürünlerinin oluşmasını sağlamaktadır. Örneğin, “Giresun tımbul fıncığının” yendiğinde damakta bıraktığı kendine özgü yağlı tadı ve aroması diğer benzeri çeşitlerde olmayan farklı bir özelliğe sahip olması yetiştiği bölgenin ekosistemiyle alakalıdır. Bölgenin yıllık yağış toplamının 700 mm 'nin üzerinde olması ve bu yağışın aylara dengeli dağılması, yıllık sıcaklığın 13- 16 °C, en düşük sıcaklığın -5 °C ve en yüksek sıcaklığın 35 °C olması ürünün kalitesini ve lezzetini belirleyen doğal etkenlerdir (CİP, 2022b).

Ürünler oluşurken sadece iklimsel bileşenlerden değil beşerî faktörlerden de beslenmektedir. İşaret alan ürünlerin ortaya çıkmasının beşerî boyutunu oluşturan gelenek, tarihsel geçmiş, göç, din ve tabu, etnik yapı, merak ve beceri gibi dinamikler farklı üretim ve sunum tekniklerini doğurmuş bunun sonucunda da ürün çeşitliliği artmıştır. Örneğin, 10.04.2018 tarihinde mahreç işaretiyle tescillenen “Söke körüklü çizmesi”, mübadele sonrası Girit'ten Aydın Söke'ye göç eden Hüseyin Rıfat Oral'ın (Sağır Usta) çizme zanaatını Söke'ye taşıması ve yöre halkına öğretmesiyle ortaya çıkmıştır (CİP, 2022c). Göçle gelen geleneksel bilgi, gençlere aktarılmış bu sayede yörede, körüklü çizme yapımı meslek haline gelmiş ve birçok çizme ustası yetişmiştir. Kökeni çok uzun yıllara dayanan kadim bir bilginin ve becerinin paylaşarak aktarılmasıyla oluşan bu ürünler, yerel üretim tekniklerinin ve kültürel birikimin etkileşimiyle üretilmeye devam etmektedir. Coğrafi işaretler, bir kalite simgesi görevi gördüğü için bir ürünün benzerlerinden ve sahtelerinden ayrılması hem tüketicilerin haklarını korumak hem de üreticilerin güvenini kazanmak açısından oldukça önemlidir. Bazı ayırt edici özelliklere sahip olarak benzerlerinden ayrılan bu ürünler, üretildiği coğrafyanın ekolojik ve kültürel çeşitliliğini yansıtmaktadır.

Bir ürünün coğrafi işaret tescili almak için kanunda belirtilen başvuru şartlarına uygun olması gerekmektedir. Bu şartlardan biri de “ürünün söz konusu coğrafi alandaki tarihsel geçmişine

ilişkin bilgi ve belgelerin” ürün başvuru dosyasına eklenmesidir (madde 37.1/g). Bu maddeye göre başvurusu yapılacak ürünün yöresiyle bağlantısının olduğunu kanıtlayan, tarihi geçmiş hakkında bilgiler veren kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kaynaklar; tarihi, resmi ve bilimsel nitelikli içeriklere sahip kaynaklardan oluşmalıdır. Seyahatnameler, fermanlar, mektuplar, sözlükler, gazete ve dergi haberleri ile arkeolojik buluntular ispat vasıtaları olarak kullanılabilirler. Örnek olarak Anadolu’da yöresel dokumalar içinde geçmiş en eskiye uzanan dokumalardan biri olan ve 14.03.2016 tarihinde mahreç işaretiyle tescillenen “Buldan bezi” verilebilir. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi’nde bulunan bir yazmada, I. Osman’a (Osman Gazi) ait olduğu bahsedilen, kısa yenli bir kaftanın, Denizli bezinden yapılması, 1895 yılında Küçükasya Seyahati kitabında Friedrich Sarre’nin Buldan ile ilgili izlenimlerini anlatırken dokumacılığın bu bölgede çok yaygın olduğundan, insanların evlerinde dokumacılık yaptığından bahsetmesi ürünün üretildiği yöredeki tarihi geçmişinin ispatı olarak kabul edilebilir (Uğurlu ve Uğurlu, 2006: 276- 277). Kaynak niteliğinde başka bir bilgi ise Padişah Genç Osman’ın gömleğinin ve Ertuğrul Gazi’nin içliğinin Buldan’da dokunması ve Topkapı Sarayı Müzesi’nde bulunmasıdır (Buldan Kaymakamlığı, 2022).

2. Coğrafi İşaret Koruma Türleri

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nda coğrafi işaret koruma türleri ikiye ayrılmaktadır. Kanuna göre coğrafi işaretler, “menşe adı” ve “mahreç işareti” olarak tescil edilmektedir. Bunların dışında menşe adı ve mahreç işareti kapsamına girmeyen ürünler için “geleneksel ürün adı” koruması kullanılmaktadır.

2.1. Menşe Adı (Protected Designation of Origin, PDO): “Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya istisnai durumlarda ülkeden kaynaklanan, tüm veya esas özelliklerini bu coğrafi alana özgü doğal ve beşerî unsurlardan alan, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerin tümü bu coğrafi alanın sınırları içinde gerçekleşen ürünleri tanımlayan adlar” (madde 34.1/a) olarak tanımlanmaktadır. Menşe adı tescili alacak ürünün hammaddesi ve tüm üretim aşamaları ait olduğu coğrafi alanda üretilmelidir. Coğrafi alana bağlı olma zorunluluğu daha çok tarım ürünlerinin tescillenmesini ve ürünün kalitesini garanti altına almayı sağlamıştır. Böylece başka yerde üretilmeyen ürün, aynı kalitede üretilenektir. Örneğin 11.06.2007 tarihinde menşe adıyla tescil edilen “Ayvalık zeytinyağı”, coğrafi işaret tescil belgesinde belirtildiği gibi sadece “Ayvalık Bölgesi; doğusunda Madra Dağları, batısında Ege Denizi, güneyinde İzmir il hududu olan Madra Çayı, kuzeyinde Gömeç İlçesi ile çevrili alanda (CİP, 2022ç) üretilmek zorundadır. Ayvalık zeytinyağının belirtilen coğrafi alan dışında üretilmesi mümkün değildir. Ürün, tescil belgesinde verilen üretim yöntemine uygun olarak üretilse bile yukarıdaki coğrafi alanın sınırları dışında üretilir ve Ayvalık zeytinyağı etiketiyle pazara sunulursa Ayvalık zeytinyağı üreticileri haksız rekabete uğramış olur. Dolayısıyla etikete güvenen tüketici de coğrafi işaretlemeyle olan güvenini kaybeder. Böyle bir durum hem üreticilerin hem de tüketicilerin yararına değildir.

2.2. Mahreç İşareti (Protected Geographical Indication, PGI): Coğrafi işaretlerle ilgili SMK’da “coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya ülkeden kaynaklanan, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından bu coğrafi alan ile özdeşleşen, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az biri belirlenmiş coğrafi alanın sınırları içinde yapılan ürünleri tanımlayan adlar mahreç işaretidir” (madde 34.1/b) şeklinde tanımlanmaktadır. Mahreç işaretli ürünler daha çok, bir bilgi, beceri ya da maharet ve ustalığa dayanan gıda ve el sanatları ürünlerinden oluşmaktadır (Tekelioğlu, 2021b: 24). Örneğin, 18.03.2009 tarihinde tescil edilerek koruma altına alınan “Şanlıurfa çiğ köftesinin” coğrafi işaret tescil belgesinde coğrafi sınırları, “Şanlıurfa il sınırları (belirtilen şartlara bağlı kalmak şartıyla diğer yörelerde de üretilir (CİP, 2022d) olarak

belirlenmiştir. Buradan Şanlıurfa çiğ köftesinin, tescil belgesinde verilen üretim metoduna uygun olarak başka bölgelerde de üretilebileceği anlaşılmaktadır. Ürünün ünü, hazırlanış aşamalarından biri veya birkaçı, kullanılan malzemeler, ilgili coğrafi alandan gelmiş olmalıdır. Menşe adına göre mahreç işaretli ürünlerde coğrafi kökene bağlılık daha esnekler.

2.3. Geleneksel Ürün Adı (Traditional Speciality Guaranteed, TSG): “Menşe adı veya mahreç işareti kapsamına girmeyen ve ilgili piyasada bir ürünü tarif etmek için geleneksel olarak en az otuz yıl süreyle kullanıldığı kanıtlanan adlar” (madde 34.3) olarak tanımlanan geleneksel ürün adı koruması coğrafi işaret koruma türlerinden biri değildir. Burada koruma altına alınan menşe adı ve mahreç işaretindeki gibi ürünün kökeni ile bağlantısı değil gelenektir. Gelenekle kastedilen ürünün pazarda 30 yıllık bir geçmişe sahip olması ve nesiller arası aktarımının kanıtlanmış olmasıdır. Bununla geleneğin korunması amaçlanmaktadır. Örneğin, 09.12.2021 tarihinde geleneksel ürün adı koruması alan “Dönerin” tescil sicil belgesinde, geleneksel ürün adı tanımına uygunluğu çok uzun geçmişten beri etin şişe dizilerek hazırlanma şekli ve çevrilerek dikey şekilde pişirilmesinin, geleneksel üretim özelliğini vermesi olarak belirtilmektedir (CİP, 2022e).

Menşe Adı, Mahreç İşareti ve Geleneksel Ürün Adı korumaları için amblem yönetmeliği 29 Aralık 2017 tarih ve 30285 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış 10 Ocak 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik, amblem konusunda yapılan ilk yasal düzenlemedir. Amblem kullanımının amacı, tescillenen ürünlerin tüketiciyi bilgilendirmesi ve denetleme faaliyetlerini kolaylaştırması olarak belirlenmiştir. Yönetmelikte, Menşe Adı ve Mahreç İşareti tescilli almış ürünler için amblem kullanımı zorunluken Geleneksel Ürün Adı koruması alan ürünler için zorunlu olmadığı ifade edilmektedir (madde 4.3). Amblemlerin şekli, rengi ve içindeki yazılar değiştirilmemeli ve çapları 15 milimetreden küçük olmamalıdır. Amblem kullanımı yönetmeliğe uygun olmalıdır. Amblemler sayesinde üretici ürününü tanıtmaya imkânı bulup haklarını güvence altına alırken tüketici de güven duyduğu kökeni belli ürünleri tercih etmiş olur (Şekil 2).

Şekil 2. Menşe Adı, Mahreç İşareti ve Geleneksel Ürün Adı Amblemleri (TÜRKPATENT, 2022b)

3. Coğrafi İşaretler Mevzuatının Gelişimi

Uluslararası alanda coğrafi işaretlerle ilgili temel yasal düzenleme, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından yönetilen ve içerisinde coğrafi işaretlerle ilgili hükümler bulunan “Ticarette Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPs)” kabul edilmektedir.¹ Anlaşmada coğrafi işaretler, “bir malın kalitesinin, namının veya diğer özelliklerinin esas olarak coğrafi menşesine atfedildiği durumlarda, bir malın menşesinin herhangi bir üyenin ülkesi, bu ülkede bir bölge veya yer

¹ Ticarette Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPs: Agreement On Trade- Related Aspects Of Intellectual Property Rights) orijinal metni için bkz. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf Erişim Tarihi: 18.03.2022

olduğunu gösteren işaretler” (3.bl/m.22.1) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle coğrafi işaretlerin, bir ürünün kalitesinin, ününün veya diğer özelliklerinin ait olduğu coğrafi kökene dayanması vurgulanmaktadır. Uluslararası ticaret sistemine 1995 yılında dahil olan anlaşmayla, DTÖ üyesi ülkelerin her birinde coğrafi işaretler koruması zorunlu hale gelmiştir. Türkiye, 1995 yılından beri bu anlaşmaya taraftır.

Ülkemizde coğrafi işaretlerle ilgili ilk yasal düzenleme 24 Haziran 1995 tarihinde “555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” (555 sayılı KHK) ile yapılmıştır. 2016 yılında yapılacak olan yeni düzenlemeye kadar bu kanunun maddeleri uygulanmıştır. 555 sayılı KHK ile 199 ürün tescil edilmiştir (CİP, 2022f). 555 sayılı KHK’nın yürürlükten kaldırılmasıyla yerine 10 Ocak 2017 tarihinde resmi gazetede “6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu (6769 sayılı SMK) uygulamaya konmuştur. Bu kanunla, coğrafi işaretler düzenlemesi gözden geçirilmiş, iyileştirici adımlar atılmıştır. 6769 sayılı SMK ile 6 aylık olan itiraz süresi 3 aya indirilmiş, ürün/ üretici denetim raporlarının TÜRKPATENT’e 10 yılda bir bildirilmesi yılda bir olarak düzenlenmiş, geleneksel ürün adı korumasına yer verilmiş, ürünler için ücretsiz ilan verme şartı getirilmiş, tescil başvurularının TÜRKPATENT’e bağlı bültende ilan edilmesi kararlaştırılmış, Türk Patent Enstitüsü ismi değiştirilerek Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRKPATENT) yapılmış, amblem yönetmeliği getirilmiş ve Coğrafi İşaretler Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Yapılan bu iyileştirmelerle önceki mevzuatta bulunan eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Yeni düzenlemeden sonra ürün tescil sayılarında büyük bir artış gözlenmiştir. Tescillemenin ilk yapıldığı 1996 yılından son düzenlemenin yapıldığı 2017 yılına kadar olan 20 yıllık sürede 199 ürün koruma altına alınırken sadece 2017 yılında 111 ürün tescil edilerek koruma altına alınmıştır (CİP, 2022g). Tescillemenin bu kadar hızlı artması beraberinde birçok sorunu da meydana getirmiştir. Tekelioğlu’na göre, “yönetişim” ve “denetim” bu sorunların en önemlileridir. Coğrafi işaret sisteminde tescil sadece bir başlangıç olup ürüne katma değer sağlamak, tüketicileri aydınlatmak ve coğrafi işaretleri haksız rekabete karşı korumaktadır. Ancak kalitenin ve katma değerlerin devam edebilmesi için iyi bir yönetim ve denetim süreçlerinin de etkin olarak işlemesi çok önemlidir (Tekelioğlu, 2021c: 94).

4. Türkiye’de Coğrafi İşaret Sistemi

Türkiye’de tescilleme, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’na bağlı Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRKPATENT) tarafından yapılmaktadır. İlgili kuruma belirtilen şartları sağlayan ürünler için başvuru yapılmakta ve dosyaların incelenme süreci başlamaktadır. TÜRKPATENT tarafından tescilli gerçekleştirilen ürünler, Türkiye sınırları içinde tanınmakta ve korunmaktadır. Bir ürün için diğer ülkelerden koruma almak isteniyorsa o ülkenin kendi coğrafi işaret mevzuatına göre hareket edilmelidir. Türkiye’den tescil olarak koruma altına alınan diğer ülkelere ait coğrafi işaretli ürünler de bulunmaktadır. İtalya’ya ait Parma Jambonu (18.12.2007) ve İskoçya’ya ait İskoç Viskisi (02.06.2008) bunlardan ikisidir (CİP, 2022ğ). Türkiye, Avrupa Birliği üye ülkelerinde koruma almak istiyorsa 2012/1151 sayılı Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri Hakkında Kalite Tasarısı² adlı Avrupa Konseyi Tüzüğü kapsamında Avrupa Komisyonu’na başvuru yapmalıdır. Böylece bu kapsamda tescillenen ürün tüm Avrupa Birliği ülkelerince tanınır korunacaktır. Bunlardan başka uluslararası anlaşmalar aracılığıyla koruma altına alınan ürünler de bulunmaktadır. Örnek olarak Güney Kore ile Türkiye arasında imzalanan serbest ticaret

² 2012/1151 sayılı Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri Hakkında Kalite Tasarısı (1151/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural Products and Foodstuffs), Erişim Adresi: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:343:0001:0029:en:PDF>
Erişim Tarihi: 18.03.2022

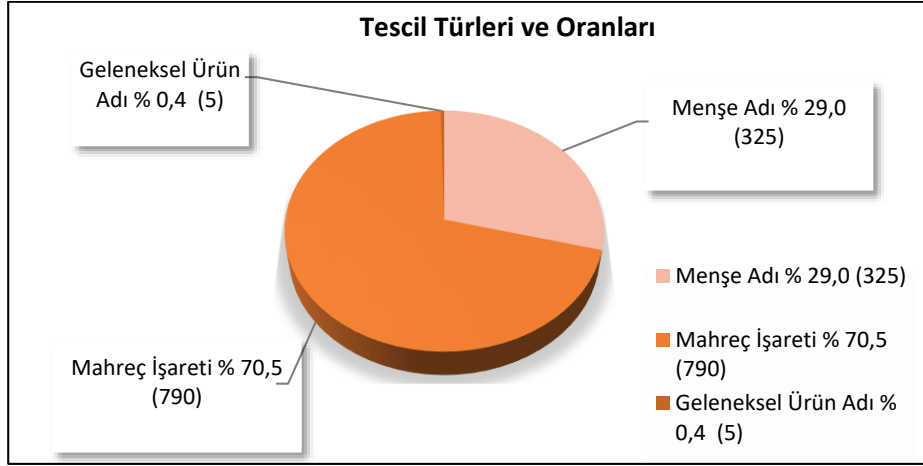
anlaşması (STA) sonucunda Türkiye tarafından koruma altına alınan “Kırmızı ve Beyaz Ginseng” verilebilir (CİP, 2022h). Ülkemizde Avrupa Birliği Komisyonu’na ilgili yasa tasarısı kapsamında tescillenen 8 adet ürünümüz bulunmaktadır. Avrupa Konseyi Tüzüğü kapsamında tescillenen ilk ürünümüz 21 Aralık 2013 tarihinde Gaziantep Baklavası olmuştur. Devamında sırasıyla; Aydın İnciri, Malatya Kayısı, Aydın Kestanesi, Milas Zeytinyağı, Bayramiç Beyazı ve Taşköprü Sarımsağı gelmektedir (Tablo 1). 1 adet ürünümüzün de AB nezdinde tescili için yapılan başvuruya ilişkin inceleme süreci tamamlanmış ve 10.02.2022 tarihinde ilan edilmiştir. Üç aylık ilan süresinin sonunda Giresun Tombul Fındığı, Avrupa Birliği ülkelerinin tamamında koruma altına alınmış olacaktır (TÜRKPATENT, 2022c). 30 adet ürünümüzün de başvuru süreci devam etmektedir³ (eAmbrosia, 2022).

Ürün İsmi	Cİ Türü	Şehir	Tescil Tarihi
Taşköprü Sarımsağı	Menşe Adı	Kastamonu	16/04/2021
Bayramiç Beyazı	Menşe Adı	Çanakkale	16/04/2021
Milas Zeytinyağı	Menşe Adı	Muğla	23/12/2020
Aydın Kestanesi	Menşe Adı	Aydın	24/09/2020
Malatya Kayısı	Menşe Adı	Malatya	07/07/2017
Aydın İnciri	Menşe Adı	Aydın	17/02/2016
Antep Baklavası / Gaziantep Baklavası	Mahreç İşareti	Gaziantep	21/12/2013

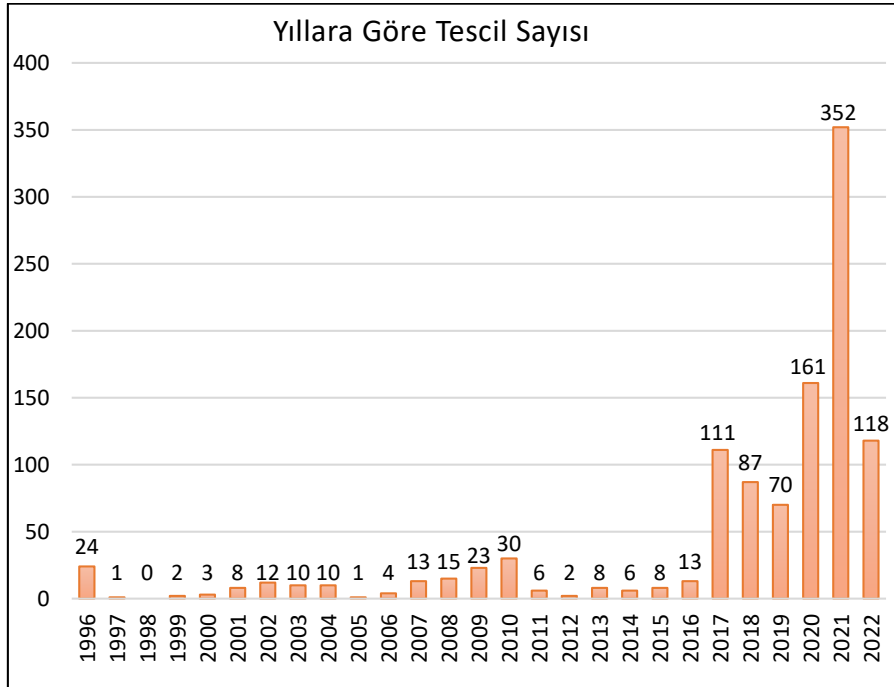
Tablo 1. Türkiye’nin Avrupa Birliği’nde Cİ Tescilli Ürünleri (eAmbrosia,2022)

Türkiye’de tescilleme, ilk olarak 555 sayılı KHK gereği 1996 yılında yapılmaya başlanmıştır. O yıl sadece 24 ürün tescil edilmiştir. Bu zamana kadar en çok tescilleme 352 ürünle 2021 yılında yapılmıştır. 31 Mayıs 2022 tarihine kadar olan 26 yıllık sürede ise toplam 1123 ürün tescil edilmiştir (Şekil 4). Menşe adı tesciline sahip 325 ürün bulunurken mahreç işaretine sahip 790 ürün bulunmaktadır (Şekil 3). 714 ürünün de başvuru süreci devam etmektedir. En çok Cİ tesciline sahip il, 98 ürünle Gaziantep olurken en az tescile sahip il, 1 tescille Karaman’dır. Başvuru süreci devam eden ürün sayısı 738’dir (CİP,2022ı). TÜRKPATENT’e yapılan tescil başvuruları devam ettiği için tescillenen ürün sayısı da sürekli değişmektedir.

³ Başvuru süreci devam eden ürünler için bakınız: eAmbrosia, <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/> Erişim Tarihi: 20.03.2022

Şekil 3. Tescil Türleri ve Oranları (CİP, 2022j)

Şekil 4. 1996- 2022 Yılları Arasında Türkiye’de Tescil Sayıları⁴ (CİP, 2022i)

Tescillerin ürün gruplarına göre dağılımına bakıldığında 18 başlık altında toplandıkları görülmektedir (Tablo 2). Buna göre en çok tescil alan gruba, 291 ürünle “Yemekler ve Çorbalar” oluşturmaktadır. Bu gruba örnek olarak Adana Kebabı, Yozgat Arabaşısı, Iğdır Taş Köfte Yemeği gibi yöresel yemekler ve içecekler verilebilir. En az ürüne sahip grup ise 1 ürünle, “Tütün” grubudur. Çelikhana Tütünü bu grubun tek ürünü oluşturmaktadır (Tablo 2).

⁴ Tablo, 31.05.2022 tarihine kadar olan verilerden oluşmaktadır.

Ürün Grubu	Adet	%
Yemekler ve Çorbalar	291	26.0
İşlenmiş ve İşlenmemiş Meyve ve Sebzeler ile Mantarlar	237	21.2
Fırıncılık ve Pastacılık Mamulleri, Hamur İşleri, Tatlılar	214	19.1
Halılar, Kilimler ve Dokumalar Dışında Kalan El Sanatı Ürünleri	62	5.5
Diğer Ürünler	62	5.5
Halılar ve Kilimler	39	3.5
Çikolata, Şekerleme ve Türevi Ürünler	35	3.1
Dokumalar	32	2.9
Peynirler	32	2.9
Bal	20	1.8
Tereyağı Dahil Katı ve Sıvı Yağlar	18	1.6
İşlenmiş İşlenmemiş Et Ürünleri	17	1.5
Peynirler ve Tereyağı Dışında Kalan Süt Ürünleri	15	1.3
Yiyecekler İçin Çeşni / Lezzet Vericiler, Soslar ve Tuz	15	1.3
Alkolsüz İçecekler	14	1.3
Biralar ve Diğer Alkollü İçkiler	12	1.1
Dondurmalar ve Yenilebilir Buzlar	4	0.4
Tütün	1	0.1

Tablo 2. Türkiye’de Coğrafi İşaretli Ürün Grupları ve Oranları (CİP, 2022k)

Ülkemizde ürün tescili için başvuru yapma hakkına sahip olanlar, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’na göre şu şekilde verilmiştir:

- a) Üretici grupları.
- b) Ürün veya ürünün kaynaklandığı coğrafi alanla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları.
- c) Ürünle ilgili olarak kamu yararına çalışan veya üyelerinin ekonomik çıkarlarını korumaya yetkili dernekler, vakıflar ve kooperatifler.
- ç) Ürünün tek bir üreticisi varsa, bu durumu ispat etmesi şartıyla ilgili üretici (madde 36.1) Bu kurum, kuruluş, kooperatif ve üretici grupları ürünler için gerekli başvuru şartlarını yerine getirdikten sonra TÜRKPATENT’e başvuru yapabilmektedir. İlk tescillemenin yapıldığı 1996 yılından 31.05.2022 tarihine kadar olan sürede 16 farklı grup tescil sahibi olmuştur. Tescil sahiplerine bakıldığında, en çok tescil sahibinin Belediyeler ve Ticaret/ Sanayi Odaları olduğu görülürken en az tescil sahibinin ise askeri okullar olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tescil Sahipleri	Ürün Adetleri
Belediye	374
Ticaret/ Sanayi Odası	347
Ticaret Borsası	94
Valilik	69
Diğer Odalar	59
Kaymakamlık	56
Vakıf	34
Dernek	21
Kooperatif	20
Üretici Birliği	22
Üniversite	9
Kişi (Gerçek/ Tüzel Kişi)	9
Üretici Birliği (Yurtdışı)	7
Kalkınma Ajansı	5
Bakanlık	4
Askeri Okul	3

Tablo 3. Coğrafi İşaretlerin Tescil Sahiplerine Göre Dağılımı (CİP, 2022i)

Coğrafi işaretlerde denetim, 6769 sayılı SMK’ya göre “tescilli coğrafi işaretleri ve geleneksel ürün adlarını taşıyan ürünlerin üretimi, piyasaya arzı veya dağıtım aşamalarında veya ürün piyasada iken kullanımının tescilde belirtilen özelliklere uygunluğunun denetimine ilişkin her türlü faaliyeti kapsamaktadır” (madde 49.1) ifadeleriyle belirtilmektedir. Tescillenerek koruma altına alınan ürünlerde denetim, bu ürünlerin üretim şartnamelerinde belirtilen kurallara uygun üretilip üretilmediğini kontrol etmek amacıyla yapılmaktadır. Denetim, başvuruda belirtilen ve kurum tarafından yeterliliği onaylanan denetim mercii tarafından yerine getirilmektedir. Bu süreç sadece üretici gruplarını değil tüketicileri de ilgilendirmektedir. Tüketici nezdinde tescillendiği için güven duygusu veren bir ürün düzenli olarak yapılan denetimlerle kalıcılığını ve sürekliliğini dolayısıyla lezzetini ve kalitesini koruyacaktır. Ülkemizde denetimden sorumlu kuruluş 19.02.2020 tarih ve 31044 sayılı “Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği” ne göre Tarım ve Orman Bakanlığıdır (Tekelioğlu, 2021b: 30). Tescilli ürünlerin hangi kurum ya da kurumlar tarafından denetleneceği coğrafi işaret sicil belgelerinde yazmaktadır. Örneğin 12.10.2015 tarihinde tescil edilen “Kars kaşarının” denetimi ve sürecinin işleyişi, Kafkas Üniversitesi Koordinatörlüğünde; Kars Sanayi ve Ticaret Odasından bir, İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünden bir, Serhat Kalkınma Ajansı’ndan (SERKA) bir ve Boğatepe Çevre ve Yaşam Derneği’nden bir ve Kafkas Üniversitesi tarafından görevlendirilecek bir kişi olmak üzere oluşturulacak kaşar konusunda uzman 5 kişilik komisyon tarafından yapılacaktır. Bu uzmanlar üretim, pazarlama ve satış dahil olmak üzere sürecin tüm evrelerinde denetleme komisyonunun kararıyla belli periyotlarda denetimlerini yapacaklardır (CİP, 2022m). Bu denetim bir ön denetim niteliğinde olup, 5996

Sayıli Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ‘‘Gıda Kodeksi’’ başlıklı 23’üncü maddesi çerçevesinde, Kars kaşarının denetimini Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı gerçekteştirmektedir.

5. İğdır İlinin Tescilli ve Tescil Edilebilir Ürünleri

İğdır ilinin coğrafi işaret tescili alan ilk ürünü, İğdır taş köfte yemeğidir. İğdır Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 14.08.2017 tarihinde başvurusu yapılan yemek, 14.12.2017 tarihinde mahreç işaretiyle tescillenmiştir. Coğrafi işaret tescilli ikinci ürün, İğdır kayısısı olmuştur. Devamında sırasıyla İğdır bozbaş yemeği, İğdır beyaz üzümü / miskalı, İğdır omaç aşı çorbası ve İğdır patlıcan reçeli TÜRKPATENT tarafından coğrafi işaret tescili olarak koruma altına alınmıştır (Tablo 4). Tescilli toplam ürün sayısı altı olan ilin, coğrafi işaret tescili için başvuru aşamasında ürünü bulunmamaktadır. İğdır kayısısı ve İğdır beyaz üzümü / miskalı menşe adı tesciline sahipken İğdır taş köfte yemeği, İğdır bozbaş yemeği, İğdır omaç aşı çorbası ve İğdır patlıcan reçeli mahreç işareti tesciline sahiptir. Tarımsal ürünlerin yanında yöresel yiyeceklerin de tescil alması İğdır ili açasından önemli bir kazanımdır. Bu durum, kentin yöresel mutfak kültürünün zenginliğine işaret etmektedir.

İğdır Ticaret ve Sanayi Odası ile Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA) tarafından hazırlanan, 2021 yılı İğdır İli Coğrafi İşaret Stratejisi Araştırma Raporu’nda ilin tescil alma potansiyeline sahip ürünleri incelenmiştir. Raporda, bu ürünler iki kategoriye ayrılmıştır. Birinci kategoride tarım ürünleri bulunurken ikinci kategoride yöresel yemekler yer almaktadır. Tarım ürünleri; İğdır şalak kavunu, kızıl gül, al alma ve süper domatesten oluşmaktadır. Yöresel yemekler kategorisinde ise, yöreye özğü yemek ve çorba çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar; İğdır zibilli pilav, İğdır katlet, İğdır cıvır, evelikli bulgur, salmanca yemeği, İğdır tavuk şorva, İğdır katık aşı çorbası, İğdır kelocoş çorbası, İğdır süt hörresi ve perzana’dır (İğdır İli Coğrafi İşaret Stratejisi Araştırma Raporu, 2021: 26). Bu ürünlerin tescillenmesi, İğdır ilinin marka kimliğini güçlendirmeye yardımcı olacaktır.

Coğrafi İşaretin Adı	Tescil Tarihi	Tescil Türü	Ürün Grubu	Tescil Ettiren
İğdır Taş Köfte Yemeği	14.12.2017	Mahreç İşareti	Yemekler ve Çorbalar	İğdır Ticaret ve Sanayi Odası
İğdır Kayısısı	17.09.2018	Menşe Adı	İşlenmiş ve İşlenmemiş Meyve ve Sebzeler ile Mantarlar	İğdır Ticaret ve Sanayi Odası
İğdır Bozbaş Yemeği	02.07.2021	Mahreç İşareti	Yemekler ve Çorbalar	İğdır Ticaret ve Sanayi Odası
İğdır Beyaz Üzümü / Miskalı	09.08.2021	Menşe Adı	İşlenmiş ve İşlenmemiş Meyve ve Sebzeler ile Mantarlar	İğdır Ticaret ve Sanayi Odası
İğdır Omaç Aşı Çorbası	26.08.2021	Mahreç İşareti	Yemekler ve Çorbalar	İğdır Ticaret ve Sanayi Odası
İğdır Patlıcan Reçeli	20.12.2021	Mahreç İşareti	İşlenmiş ve İşlenmemiş Meyve ve Sebzeler ile Mantarlar	İğdır İl Tarım ve Orman Müdürlüğü

Tablo 4. İğdır iline ait tescilli ürünler (CİP, 2022n)

6. İğdır Kayısının Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri

Sert çekirdekli meyve türlerinden biri olan kayısı, kendine özğü tadı ve aromasıyla ülkemizde yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan, çoğunlukla taze ve kurutularak tüketilen bir meyvedir.

Kayısının anavatanı olarak Çin’in kuzey ve kuzeydoğu dağlık alanları, Hinjiang bölgesindeki Tiyan- Şan ve Altay Dağları ile Orta Asya ve Mançurya’yı içine alan geniş bir bölge kabul edilmektedir (Sobutay, 2003: 8). Yayılma alanının Orta Asya’dan Batı Çin’e kadar uzandığı çeşitli araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır (Ertürk vd., 2016: 44). Nitekim dünyada gen kaynağı çeşitliliği ve farklı iklim şartları altında geniş alanlarda yetiştiriciliğinin yapılması (Karadeniz, T. ve Doğru Çokran, B. 2020: 271) bunun bir göstergesidir. Günümüzde kayısı ağaçlarına Sibirya’nın çok soğuk, Kuzey Afrika’nın subtropik, Orta Asya’nın çöl, Japonya ve Doğu Çin’in ise nemli alanlarında rastlanılmaktadır (Asma, 2011: 17).

Kayısının Anadolu’ya gelişi ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bir grup araştırmacı, Büyük İskender’in Asya Seferleri sırasında (M.Ö. 330- 323) İran ve Transkafkasya üzerinden getirildiğini (Sobutay, 2003: 8) ifade etmektedir. Bir kısım araştırmacı da ipek tüccarları tarafından taşındığını ve yayıldığını belirtmektedir. M.Ö. II. yüzyılda, Çin’den başlayarak Türkistan, Afganistan ve İran üzerinden Anadolu’ya giren kayısının (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2014: s. 11). Anadolu’da yaklaşık 2.500 yıldan beri tarımı yapılmaktadır. Kayısının ülkemizde şekil, irilik, renk bakımından zengin bir genetik çeşitliliği bulunmaktadır (Asma, 2011: 17). Türkiye’nin en önemli kayısı üretim yerleri Malatya, Erzincan, Iğdır- Kağızman (Aras Vadisi), İçel (Mut), Elâzığ, Sivas, Kahramanmaraş, Kayseri, Niğde, Hatay ve Nevşehir’dir (Kaya vd., 2013: 77).

Türkiye’nin sofralık kayısı alanında önemli üretim merkezlerinden olan Iğdır ve Kars’ın Kağızman ilçesinde (Aras Nehri Vadisi) yetiştirilen kayısı çeşitleri şunlardır; Şalak, Teberze, Ordubat ve Teyvent (Ağ erik). Iğdır’da yetiştirilen kayıların yaklaşık %85’i Şalak kayısı (Iğdır kayısı- Aprikoz) türüyen geriye kalan %15’lik kısmı ise Teberze, Ordubat ve Teyvent (Ağ erik) çeşitlerinden oluşmaktadır (Kaya vd., 2013: 78). Şalak çeşidinin en önemli özelliği diğer türlere göre erken hasat edilmesi, çok iri ve hafif tüylü olmasıdır. Etlili ve sulu olan meyve, eliptik şekle sahip ve orta sertliktedir. Çekirdeği eliptik ve tatlıdır. Ortalama meyve ağırlığı 53,42- 78,32 gram civarında olan meyvenin ağaçları, yayvan taçlı ve kuvvetli büyümektedir. Meyve kabuğu ve iç rengi sarıdır (Iğdır Kayısı Başvuru Formu, 2017: 5).

Fotoğraf 1. İğdır Kayısı

İğdır kayısının hasat zamanı haziran ayının 15'inden sonra başlar. İğdır merkez ve merkeze yakın olan Karakoyunlu ile Aralık ilçelerinde başlayan hasat, Tuzluca ve Kağızman ilçelerinde devam eder (İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2022). Yetiştirilen diğer kayısı çeşitlerinden Teberze ve Ordubat türü, daha çok kurutularak tüketilmekte ve Şalak türü için dölleyici olarak kullanılmaktadır (Karadeniz ve Doğru Çokran, 2020: 273). Ordubat, hafif tüylü yapısıyla orta sululukta olup verimi yüksek bir türken Teberze şirasının fazlalığı sayesinde daha çok pestil ve pekmez yapımına uygun bir türdür. Teyvent, yöre halkı tarafından “Ağ erik” olarak da bilinmektedir. Geç olgunlaşan bu tür, diğer kayısı çeşitlerine göre daha sert ve dayanıklıdır. Hafif tatlı ve krem renkli olan meyve (Alım ve Kaya, 2012: 53), yöre insanı tarafından çoğunlukla reçel yapımında kullanılmaktadır.

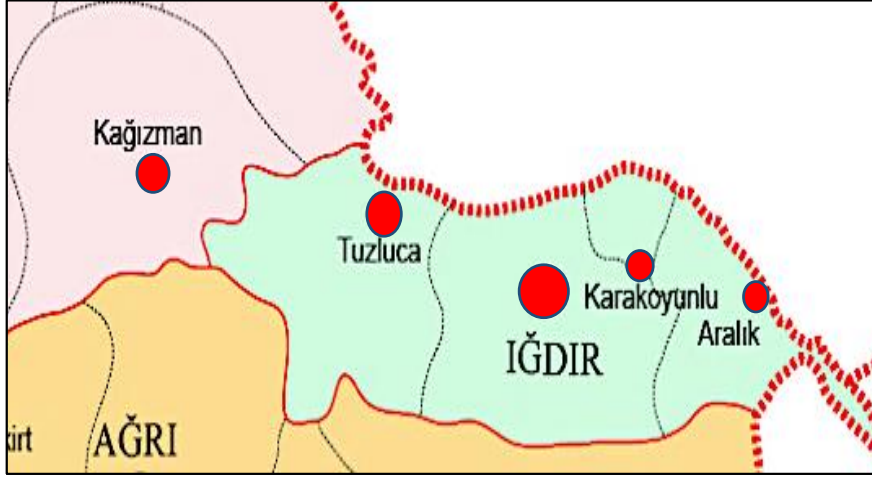

Fotoğraf 2. Iğdır Merkez İlçesi, Dört Mevsim Kayısı Bahçeleri

Iğdır kayısı denilince akla şalak türü gelir. Şalak türünün ayırt edici özelliği, iri meyveli olması ve içindeki su oranının fazla olmasıdır. Bu sayede sofralık tüketime uygundur. Vitamin ve demir yönünden zengin olan kayısı, yüksek lif oranı sayesinde insan sağlığında önemli bir yere sahiptir. Iğdır kayısının ağızda bıraktığı aroması, eşsiz lezzeti ve iri görünümü diğer kayısı türlerinden kolayca ayırt edilmesini sağlamaktadır. Nitekim bu özellikleri sayesinde 17.09.2018 tarihinde TÜRKPATENT tarafından tescillenmiş ve kalitesi güvence altına alınmıştır. Uzun süredir Aras Vadisi havzasında yetişen Iğdır kayısı, yetiştiği bölgenin iklimi ve arazi yapısına uyum sağlamıştır. Öte yandan Mersin’de yetiştirilen Iğdır kayısından (Şalak – Aprikoz) aynı lezzette ve kalitede ürün elde edilememiştir (Iğdır İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2022).

7. Ürünün Coğrafi Sınırı ve Ürün- Coğrafi Alan İlişkisi

Iğdır kayısı, Iğdır ili ve ilçeleri (Merkez, Tuzluca, Karakoyunlu ve Aralık) ile Kars iline bağlı Kağızman ilçesinde yetişmektedir (Şekil 5). Kayısının yetiştirildiği alanın coğrafi sınırı yaklaşık 5.558 km²’dir (Iğdır Kayısı Başvuru Formu, 2017: 3).

Şekil 5. Iğdir Kayısının Yetiştirildiği Yerler

Iğdir ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Erzurum- Kars Bölümü'nde yer almaktadır. Kars ve Ağrı illeriyle sınır olan il, Nahcivan Özerk Cumhuriyeti (Azerbaycan), Ermenistan Cumhuriyeti ve İran İslam Cumhuriyeti ile sınır komşusudur. Iğdir ili, üç ülkeye sınırı olmasıyla jeopolitik açıdan önemli bir konumdadır. İlin iklimi, Doğu Anadolu Bölgesi karasal iklimidir. Ancak ovalık kesimleri, Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer bölümlerinde görülen sert karasal ikliminden fazlaca etkilenmez (Karaoğlu, 2011: 98). Bu durumun en önemli sebebi, ilin çevresinde bulunan batıdan doğuya doğru; Durak Dağı (2811 m), Zor Dağı (3196 m), Pamuk Dağı (2639 m), Büyük Ağrı Dağı (5137 m) ve Küçük Ağrı Dağı (3896 m) (Yulu, 2012: 8) gibi yüksek dağların arasında alçakta bulunmasıdır. İlin rakımı 895 metredir. Komşu illerinden Kars, 1768 metreken Ağrı ili, 1640 metrede yer almakta bu durum da Iğdir'i çevresindeki illere göre tarımsal verim ve çeşitlilik açısından bir adım öne çıkarmaktadır. İlin ekonomik yapısı, başta tarım olmak üzere hayvancılık ve ticarete dayanmaktadır. Aras Nehri sayesinde toprağının tarımsal değerinin fazla, su kaynaklarının bol ve iklim şartlarının uygun olması sebebiyle tarım için elverişli bir yapıya sahiptir (Sürmeli, 2010: 56). Uygun yeryüzü şekilleri, yıllık sıcaklık değerleri gibi doğal kaynaklı etmenler ilde, birçok tarım ürününün yetişmesini sağlamaktadır (Asma, 2021: 170). Kayısı, elma, şeftali, kiraz, nektarin, üzüm, erik, vişne, armut, karpuz ve kavun gibi meyveler Iğdir Ovası'nda yetişen ve yöreye ekonomik gelir getiren önemli tarımsal ürünlerdir. Bu meyvelerden en önemlisi ise kayısıdır.

Kağızman ilçesi, kuzeyden Aladağ (3077 m) ve Yağlıca Dağı (2961 m) güneyden ise Kapu Dağı (3077 m) ve Karakol Dağı (2753 m) tarafından çevreli, kabaca batı- doğu doğrultusunda uzanış gösteren ve tabanı doğuya doğru genişleyen Aras Nehri vadisinde yer alan (Koday, 2004: 191), yüksekliği ise 1100 m- 1650 m arasında olan bir yerdir. İlçede 1200 m civarındaki vadi tabanlarında yoğun meyvecilik yapılmakta (Doğru Çokran, 2020: 5) ve Iğdir kayısı ağaçlarının Aras Vadisi boyunca 1167- 1405m arasındaki rakımlarda üretimi gerçekleşmektedir (Iğdir Kayısı Cİ Başvuru Formu, 2017: 3). Kış mevsiminin sert ve çok soğuk geçtiği Kağızman'da meyvecilik, ancak derin vadi tabanlarında yapılabilmektedir. Yetiştirilen meyvelerin başlıcaları; kayısı, elma, armut, ceviz, kiraz ve duttur. Ancak toplam meyve ağaçlarının yarısını kayısı oluşturmaktadır (Koday, 2004: 189).

Iğdir kayısı tarımının yapıldığı yerlerin 2021 yılına ait istatistiksel verileri aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 5). TÜİK'ten alınan bu verilere göre, Iğdir kayısı yetiştiriciliği yapılan toplu meyvelik alanların miktarı 51.891 dekadır. Bu alanların üzerinde bulunan 414.909 adet ağaç, meyve veren yaşıdadır. Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı toplamı ise 150.605'tir. Bu bölgelerde

üretilen kayısı üretim miktarı, 51.033 tondur. Ağaç başına düşen ortalama verim ise 127 kilogramdır. 800 bin ton olan Türkiye toplam kayısı üretiminin %6,37’si Iğdır ilinde ve Kağızman ilçesinde üretilmektedir (Tablo 5).

İlçe Adı	Toplu Meyveliklerin Alanı- Dekar (Kayısı)	Meyve Veren Yaşta Ağaç Sayısı- Adet (Kayısı)	Meyve Vermeyen Yaşta Ağaç Sayısı- Adet (Kayısı)	Verim (Kg/ Ağaç) (Kayısı)	Üretim- Ton (Kayısı)
Aralık	1.940	10.540	9.080	120	1.265
Merkez	20.500	134.000	96.000	159	21.360
Tuzluca	13.000	120.000	10.000	150	18.000
Karakoyunlu	3.100	16.300	5.400	145	2.364
Kağızman	13.351	134.069	30.125	60	8.044
Toplam	51.891	414.909	150.605	127	51.033

Tablo 5. Iğdır ili ile Kağızman ilçesine ait 2021 kayısı verileri (TÜİK, 2022b)

Iğdır ili ve Kağızman ilçesinde, son 5 yıla ait ağaç başına alınan kayısı verim miktarında yıllara göre dalgalanmalar görülmektedir. Bu durumun sebeplerinden biri, kayısının ilkbahar geç donlarından etkilenmesidir. Zirai don faktörü ürünlerde verim kaybı yaratmaktadır. Öte yandan kayısı üretim miktarı yıllara göre kademeli olarak artış göstermiştir (Tablo 6).

Yıl	Iğdır		Kağızman	
	Verim (Kg/Ağaç)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Ağaç)	Üretim (Ton)
2017	127	31416	55	4911
2018	141	36194	65	5853
2019	139	39658	64	5798
2020	159	40207	60	7843
2021	144	43068	60	8044

Tablo 6. Iğdır ili ile Kağızman ilçesine ait son 5 yılın kayısı verim ve üretim değerleri (TÜİK, 2022c)

Türkiye’de kayısı üretimi yapan Malatya, Kahramanmaraş, Mersin, Elazığ, Konya, Kayseri, Isparta ve Erzincan illerine göre ağaç başına alınan verimin en yüksek olduğu yer Iğdır’dır. Türkiye genelinde ağaç başına düşen ortalama 75 kg kayısı verimi ile ikinci sırada yer alan Mersin ilinden iki kat daha fazla ortalama verim elde edilmektedir (Tablo 7). Iğdır kayısı sadece ağaç başına düşen ortalama verimiyle değil şekil, renk ve boyut bakımından da diğer kayısı türlerinden farklılaşmaktadır. Onun bu özel durumu coğrafi işaret koruması altına alınarak tescillenmiştir. Bu iller içerisinde Malatya, K.Maraş, Elazığ ve Erzincan kurutmalık kayısı üretimi yaparken diğer iller ise çoğunlukla sofralık kayısı üretimi yapmaktadır (Asma, 2021: 170). Türkiye kayısı üretiminde Iğdır, 42.989 tonla üçüncü sıradadır.

İller	Verim (Kg/Ağaç)	Üretim (Ton)
Elazığ	29	31179
Erzincan	60	7507
İğdır ⁵	153	42989
Isparta	56	22064
K. Maraş	11	18626
Kayseri	52	16581
Konya	29	4553
Malatya	50	389396
Mersin	75	162060

Tablo 7. Türkiye’de 2021 yılında kayısı yetişen illerin verim ve üretim değerleri (TÜİK, 2022ç).

8. Yetiştirme Tekniği

İğdir kayısı, kışları soğuk yazları sıcak- kurak iklimde yetişmektedir. Meyvenin olgunlaştığı dönemde havadaki bağıl nem oranının düşük olup sıcaklık değerinin çok yüksek olmaması kayısının kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Nitekim olgunlaşma döneminde havanın nemli ve sisli olması kayısıda çil hastalığına sebep olmaktadır (Alım ve Kaya, 2011: 51).

İğdir kayısı çok fazla su isteyen bir meyve türü değildir. Dolayısıyla çok su istemeyen kayısı ağaçlarının dibine yonca veya benzeri ürünler ekmek ve o ürünün yetişmesi için bolca su vermek kayısının sulama düzenine uymayacağından meyvede verim düşük olabilmekte, uzun vadede de bu durum meyve ağaçlarında kök çürümesine sebep olabilmektedir (İğdir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2022). Bu tarz bir sulamadan ziyade meyveler irileşmeye yakın bir dönemde sulanmalı ve o yılın yağış düzeni takip edilmelidir. Ayrıca İğdir ili, Aras Nehri yatağına kurulu olduğu için zeminin taban suyu yüksekliği de göz önünde bulundurulmalı ve kayısı bahçelerinin sulanması dikkatle yapılmalıdır. Besin yönünden zengin, ince dokulu, tınlı veya tınlı- kireçli topraklarda iyi yetişebilen bir meyve olan kayısının, yılda en az iki kez toprağının işlenmesi sadece ağaç köklerini havalandırmakla kalmaz aynı zamanda kayısı bahçelerinin yabancı otlardan da temizlenmesini sağlayacaktır. İlkbahar geç donları, kayısıya zarar veren verimi düşüren doğal düşmanlardan biridir. Çiçeklenmeye yakın ağaçlarla, çiçek açmış ağaçlara zarar vererek verimi düşürmektedir. Ayrıca kayısı tarımını etkileyen bir diğer olumsuz faktör, çiçeklenme zamanında görülen sıcak ve kuru rüzgarlardır. Bu tarz rüzgarlar, çiçeklerin dökülmesine neden olmaktadır. Bunların dışında şiddetli dolu yağışları da kayısı üretimini olumsuz yönde etkileyerek o yılki verimin düşmesine sebep olabilmektedir (Alım ve Kaya, 2011: 52).

Çoğunlukla sofralık olarak tüketilen İğdir Kayısının hasatı, tam olgunlaşmadan elle yapılmaktadır. Hasat, genellikle 15 Haziran’dan sonra kademeli olarak başlayıp temmuz ayının ortalarına kadar devam etmektedir. Meyvenin renginin, $\frac{3}{4}$ ünün yeşilden saman sarısına döndüğü dönem dikkate alınıp toplama işlemi yapılmaktadır (İğdir Kayısı Başvuru Formu, 2017: 6).

⁵ Bu veriler, İğdir merkez ve ilçelerinden elde edilen değerleri göstermektedir. İğdir kayısının yetiştirme sahası içerisinde bulunan Kağızman bu tabloya dahil edilmemiştir. Kağızman’da ortalama ağaç başına düşen verim 60 olup üretim tonu ise 8.044’tür. İğdir ilinin ve Kağızman ilçesinin toplam verilerine bakıldığında ise, ağaç başına düşen verim 127 kilograma düşerken üretim ise 51.033 tona yükselmektedir (Tablo 5).

Kayısı ağaçlarında budama, genellikle hasattan sonra yaprak dökümüyle birlikte sonbaharda yapılmaktadır. Hormon kullanımının ve çok fazla ilaçlamanın yapılmadığı kayısı ağaçlarını çil hastalığı ve şeftali güvesi zararlısına karşı korumak için ilaçlamaya başvurulmaktadır (Iğdır İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2022).

9. Ürünün Denetimi

Ürünlerin coğrafi işaret kullanımının tescilde belirtilen özelliklere uygunluğunun denetlenmesi, coğrafi işaretler sisteminin düzenli bir şekilde çalışmasına yardımcı olmaktadır. Coğrafi işaret sisteminde denetim, ürün kalitesinin korunmasını sağlar, üreticinin haksız rekabete uğramasını önler, tüketicinin de ürüne olan güvenini artırır. Iğdır kayısı üretim uygunluğunun kontrolleri; Iğdır Ticaret ve Sanayi Odası koordinatörlüğünde, Iğdır Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü ve Iğdır Tarım İl Müdürlüğünde görevli uzman elemanlardan oluşturulacak en az 4 kişilik denetim merci tarafından üretim ve hasat aşamalarında yılda iki kez şikâyet olması halinde ya da şüphe üzerine ihtiyaç duyulduğunda ise her zaman yapılacaktır. Denetime ilişkin raporlar Iğdır Ticaret ve Sanayi Odası tarafından TÜRKPATENT’e her yıl gönderilecektir. Denetimde dikkat edilmesi gereken hususlar ürünün coğrafi işaret sicil belgesinde şu şekilde verilmiştir:

1. Ürünün, üretim aşamaları denetlenecektir.
2. Ürünün hasat dönemi denetlenecektir.
3. Ürünün fiziksel ve kimyasal özellikleri incelenecektir.
4. Coğrafi işaretin kullanımı denetlenecektir (CİP, 2022o).

Sonuç

Kökleri belli bir coğrafyaya dayanan ve o coğrafyanın doğal ve beşeri kaynaklarıyla oluşan, belirgin özellikleri sayesinde benzerlerinden ayrılan ürünlere coğrafi işaretler tescilli verilmektedir. Coğrafi işaretlemeyle koruma altına alınan özgün nitelikli bu ürünler, ait olduğu yörenin kalkınmasına ve tanınmasına yardım ederek ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bunu da tüketiciler tarafından daha çok tercih edilmesi dolayısıyla pazar payının genişlemesiyle yapmaktadır.

Günümüzde Cİ sisteminin olanaklarından başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok ülkesi faydalanmaktadır. Çeyrek asırdır Türkiye’nin de dahil olduğu bu sistem, kültürel değerleri pazarlanabilir ürünlere dönüştürerek küresel dünyada kültürün ekonomik kazanç yoluyla yeni bir değişime girmesine yol açmaktadır. Nitekim son yüzyılda şehirlerin yöresel yemeklerinin aracılığıyla mutfak kültürlerinin tanınması, gastronomi turizmini geliştirmektedir. Bu durum coğrafi işaretlere olan farkındalığın artmasına yardımcı olmaktadır. Gastronomi alanında UNESCO yaratıcı şehirler ağı üye şehirlerinden biri olan Gaziantep, 98 adet ürünle Türkiye’nin en çok Cİ tescilli ürününe sahip şehri olarak bu duruma bir örnektir.

Türkiye, kültürel zenginliği ve doğal kaynaklarının varlığıyla coğrafi işaret potansiyeli yüksek bir ülkedir. Ancak bu potansiyelin, doğru işleyen bir coğrafi işaretler sistemiyle dünyaya tanıtılması mümkündür. Bürokratik engellerden ve denetimlerden kaynaklanan sorunların çözülmesi coğrafi işaret sisteminin olumlu yönde işleyişini sağlayacaktır. Çünkü coğrafi işaretler, sadece bölgesel değil ulusal kalkınmanın da anahtarıdır. Doğal kaynaklarımızın, geleneksel üretim yöntemlerimizin ve kültürel mirasımızın korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasına zemin sağlamaktadır. Bu amaçla Iğdır ili coğrafi işaret sistemine ilk olarak 2017 yılında Iğdır Taş Köfte yemeğini tescil ettirerek dahil olmuştur. Devam eden yıllarda Iğdır kayısı, Iğdır Bozbaş Yemeği,

Iğdır Beyaz Üzümü/ Miskalı, Iğdır Omaç Aşı Çorbası ve son olarak Iğdır Patlıcan Reçeline coğrafi işaret tescili alınmıştır.

Iğdır Üniversitesi ile Iğdır Ticaret ve Sanayi Odası'nın ortak yürüttüğü çalışmalar sonucunda Iğdır kayısı, 17.09.2018 tarihinde işlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar ürün grubunda menşe adıyla tescillenmiştir. Iğdır kayısı, üretim alanı Iğdır ili ile Kars'ın Kağızman ilçesidir. Bu bölgelerde yetiştirilen kayısı çoğunlukla aprikoz türüdür. Ülkemizin önemli sofralık kayısı (yaş kayısı) üretim alanlarından olan Iğdır ili ile Kağızman ilçesinin konumu, Aras Nehri vadisinde bulunması, vadi tabanında yetişen meyvelik alanların yükseklik seviyesinin çevresindeki illere göre alçak olması, bölgenin iklim ve toprak yapısı sebebiyle kayısının yetişmesini sağlamaktadır. Iğdır kayısını benzeri olan türlerden ayıran en belirgin özelliği, meyvesinin iri ve sulu olmasıdır. Bu bağlamda ait olduğu yöreyle özdeşleşmiş bir üründür. Kayısı, bölge ekonomisi için yarattığı katma değer ve istihdamla önemli bir yere sahiptir. Yetiştirilen kayısının büyük bir kısmı taze tüketim amacıyla iç ve dış pazara gönderilmektedir. Bir kısmı da meyve suyu üretimi için fabrikalara verilmektedir. Bu tüketim çeşitleri dışında Iğdır kayısı; kurutularak, reçel, pestil ve marmelat yapılarak son dönemde de sabun ve kolonya gibi ürünlerin üretiminde kullanılmaktadır.

Yerel ve bölgesel üretimin geliştirilip sürdürülmesinde ve üreticinin sosyoekonomik açıdan desteklenmesinde önemli bir işlevi bulunan kooperatifleşmenin, henüz Iğdır'da özellikle kayısı üretimi konusunda istenilen düzeye ulaşamaması nedeniyle kayısı fiyatlarının belirlenmesinde üreticilerden ziyade alıcıların belirlediği fiyat belirleyici olmaktadır. Kayısı bahçelerinin mart ayında çiçeklenmesiyle birlikte alıcılar meyve bahçelerini gezerek fiyat vermektedir. Üreticinin hak ettiğinin altında kazanmasına sebep olan bu durum, coğrafi işaretlerin amacıyla uyuşmamaktadır. Bölgede yeterli sayıda soğuk hava deposunun olmaması da sofralık tüketime uygun olan Iğdır kayısı için önemli bir eksikliklerdir. Üreticiyi alıcı karşısında dezavantajlı duruma düşürmektedir. Üreticinin kayısı ağaçlarının bakımı; budaması, sulaması, gübrelemesi ve ilaçlaması gibi konularda bilgilendirilmesi kayısı üretimine olumlu katkı sağlayacaktır. Ayrıca üreticilerin coğrafi işaretler uygulaması hakkında bilgilendirilmesi de gerekmektedir. Bununla birlikte Iğdır'da meyve bahçelerinin olduğu alanlarda yoğunlaşan inşaat çalışmaları Iğdır kayısının geleceğini tehdit etmektedir. Iğdır kayısı yetiştiriciliğini teşvik eden çalışmaların yapılması yörenin kent kimliğine katkı sağlayacaktır. Tüm bunların dışında coğrafi işaretli ürünlerin, geleneksel bilgiden beslenen üretim yöntemi onu özel kılmaktadır. Bu bağlamıyla coğrafi işaretler halkbilimcilerin de üzerine eğilmesi gereken bir alan niteliği taşımaktadır. Kültür ekonomisi, kültürel miras, kültürel bellek, kültürel imge, gelenek, geleneğin yaşatılması, aktarılması ve korunması gibi konularla bağlantısından dolayı coğrafi işaretler halkbilimi (folklor) disiplininin araştırmaları kapsamına girmektedir.

Kaynakça

- Aladağ, A. (2021). *Iğdır Yöresi Halk Hekimliği*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Iğdır Üniversitesi.
- Alım, M. ve Kaya, G. (2011). Iğdır'da Kayısı Tarımı ve Başlıca Sorunları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(14), 47-65. <https://dergipark.org.tr/pub/ataunidcd/issue/2435/30937>
- Asma, B. M. (2011). *Her Yönüyle Kayısı*, (1. Baskı). Uyum Ajans.
- Asma, B. M. (2021). Anadolu Altını: Malatya Kayısı. *Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretler Türkiye Araştırma Ağı Coğrafi İşaretler Dergisi (YÜciDERGİ)*, 1(1), 170-174.

- Buldan Bezi, Buldan Kaymakamlığı. <http://www.buldan.gov.tr/buldan-bezi2> adresinden 05.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022a). Şımşipe Coğrafi İşaret Sicil Belgesi, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/301.pdf> adresinden 05.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022b). Giresun Tombul Fındığı Coğrafi İşaret Sicil Belgesi, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/7f278203-b130-4e47-a2ce-fe5d34e208d7.pdf> adresinden 05.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022c). Söke Körüklü Çizmesi Coğrafi İşaret Sicil Belgesi, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/340.pdf> adresinden 05.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022ç). Ayvalık Zeytinyağı Coğrafi İşaret Tescil Belgesi, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/88.pdf> adresinden 05.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022d). Şanlıurfa Çiğ Köftesi Coğrafi İşaret Tescil Belgesi, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/109.pdf> adresinden 05.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022e). Döner, Geleneksel Ürün Adı Belgesi, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/e8b340b7-a6c2-4900-9b05-de2df246096a.pdf> 05.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022f). Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Statistics/RegistrationAndApplication> adresinden 05.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022g). Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Statistics/RegistrationAndApplication> adresinden tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022ğ). Türkiye’de Korunan Yabancı Coğrafi İşaretler, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/liste?il=83&tur=&urunGrubu=&adi=> adresinden 17.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022h). Anlaşmalarla Korunan Coğrafi İşaretler, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/sayfa/anla%C5%9Fmalarla-korunan-co%C4%9Frafii%C5%9Faretler> adresinden 17.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022ı). Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/anasayfa> adresinden 31.05.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022i). Yıllara Göre Tescil Sayıları, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Statistics/RegistrationAndApplication> adresinden 31.05.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022j). Tescil Türleri ve Oranları, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Statistics/Type> adresinden 31.05.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022k). Tescilli Coğrafi İşaretlerin Ürün Gruplarına Göre Dağılımı, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Statistics/ProductGroup> adresinden 31.05.2022 tarihinde alınmıştır.

- CİP, (2022l). Tescil Ettirenlere Göre Dağılım, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Statistics/RegistrationOwners> adresinden 31.05.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022m). Kars Kaşarı Coğrafi İşaret Sicil Belgesi, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/190.pdf> adresinden 20.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022n). Iğdır İlinin Tescilli Ürünleri, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/liste?il=76> adresinden 05.04.2022 tarihinde alınmıştır.
- CİP, (2022o). Iğdır Kayısı Coğrafi İşaret Sicil Belgesi, Coğrafi İşaretler Portalı. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/d058fb7e-ef31-423a-88b4-9884346f2698.pdf> adresinden 20.04.2022 tarihinde alınmıştır.
- Coşkun, A. Y. (2001). *Coğrafi İşaretler*. [Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi]. Türk Patent Enstitüsü.
- Çağatay, S. (2021). Kırsal Kalkınma ve Coğrafi İşaretler. *Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretler Türkiye Araştırma Ağı Coğrafi İşaretler Dergisi (YÜciDERGİ)*, 1(1), 252-258.
- Doğru Çokran, B. (2020). *Aras Havzasında Yetiştirilen Şalak (Aprikoz) Kayısı Çeşidinde Klon Seleksiyonu*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ordu Üniversitesi.
- eAmbrosia, <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/> adresinden 31.05.2022 tarihinde alınmıştır.
- Ertürk, Y. E., Geçer, M. K. ve Karadaş, K. (2016). Iğdır İlinde Kayısı Üretimi ve Pazarlaması. *Meyve Bilimi*, 1, 44-49. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/meyve/issue/27294/287373>
- Iğdır İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, (2022). 17.02.2022 tarihinde kurum yetkilileriyle Iğdır'da yapılan görüşmeler.
- Iğdır İli Coğrafi İşaret Stratejisi Araştırma Raporu. (2021). SERKA ve Iğdır Ticaret ve Sanayi Odası, 1-42.
- Iğdır Kayısı Coğrafi İşaret Başvuru Formu. (2017). Iğdır Ticaret ve Sanayi Odası. 1-9.
- Karadeniz T. ve Doğru Çokran, B. (2020). Şalak Kayısı ve Iğdır İçin Önemi. *Bahçe*, 49(1), 271-275.
- Karaoğlu, M. (2011). Zirai Meteorolojik Açından Iğdır İklim Etüdü. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 97-104. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jist/issue/7924/104215>
- Kaya, T., Pehlivan, M., Doğru, B. ve Bozhüyük, M. R. (2013). Aprikoz (Şalak) Kayısı Ağaçlarında Farklı Yaş Gruplarının Meyve Dalı Profili ve Meyve Tutum Oranı Üzerine Etkisi. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2, 77-81. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tabad/issue/34794/385304>
- Koday, Z. (2004). Kağızman İlçesinde Meyvecilik. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(12), 189-206. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26642>
- Oğuz, Ö. (2013). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi*, (2. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Özdemir, N. (2012). *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi*, (1. Baskı). Hacettepe Yayıncılık ve Kitapçılık.

- Sobutay, T. (2003). *Kayısı Sektör Araştırması*. İstanbul Ticaret Odası Dış Ticaret Şubesi Araştırma Servisi, 1-37.
- Sürmeli, M. (2010). *Iğdır’ın Demografik Yapısında Göç ve Ahıska Türkleri Örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı , (2014). Ulusal Kayısı Çalıştayı, 18-19 Kasım 2014, Malatya. <https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/Belgeler/Duyurular/kayisimail.pdf> adresinden 05.04.2022 tarihinde alınmıştır.
- Tekelioğlu, Y. (2019). Coğrafi İşaretler ve Türkiye Uygulamaları. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 47-75. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ufuksbedergi/issue/57470/815063>
- Tekelioğlu, Y. (2021a). Başlarken. *Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretler Türkiye Araştırma Ağı Coğrafi İşaretler Dergisi (YÜciDERGİ)*, 1(1), 8-9.
- Tekelioğlu, Y. (2021b). Coğrafi İşaretlerin A, B, C’si. *Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretler Türkiye Araştırma Ağı Coğrafi İşaretler Dergisi (YÜciDERGİ)*, 1(1), 14-32.
- Tekelioğlu, Y. (2021c). Türkiye Coğrafi İşaretlerin Neresinde?. *Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretler Türkiye Araştırma Ağı Coğrafi İşaretler Dergisi (YÜciDERGİ)*, 1(1), 82-95.
- Tepe, S. (2008). *Coğrafi İşaretlerin Ekonomik Etkileri*. [Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi]. Türk Patent Enstitüsü.
- TÜRKPATENT, (2022a). <https://www.turkpatent.gov.tr/cograf-i-isaret>
- TÜRKPATENT, (2022b). Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Amblemleri, TÜRKPATENT. <https://www.turkpatent.gov.tr/cograf-i-isaret> adresinden 15.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- TÜRKPATENT, (2022c). Giresun Tombul Fındığı, <https://www.turkpatent.gov.tr/haberler/giresun-tombul-findigi-cograf-i-isareti-avrupa-birligi-ab-nezdinde-tescil-edilmek-uzere-ilan-edildi> adresinden 22.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- Uğurlu, A. ve Uğurlu, S. S. (2006). Yörenin Kültürel Kimliği Olarak Buldan Bezi. *Buldan Sempozyumu*, 275-280, Denizli, Türkiye.
- Yulu, A. (2012). *Iğdır’da Şehirselleşme ve Mekânsal Değişim*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Üniversitesi.
- 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=555&MevzuatTur=4&MevzuatTertip=5> adresinden 05.03.2022 tarihinde alınmıştır.
- 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6769.pdf> adresinden 05.03.2022 tarihinde alınmıştır.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.